

Krommaphra Chandaburinarunath Room

Narumon Rujiporn

This article introduces the only rare book library in academic institutions in Thailand "Krommaphra Chandaburinarunath Room". It provides historical background of the collections, acquisitions, rare book selection criteria, services, and preservation.



สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

นฤมล รุจิพร*

ห้องสมุดหนังสือหายากในประเทศไทยนั้นมีเพียงไม่กี่แห่ง ห้องสมุดหนังสือหายากของมหาวิทยาลัยที่จัดได้ว่าเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ก็คือห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถของหอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ตั้งชื่อนี้ขึ้นตามพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ องค์พระอัยกาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถด้วยเหตุที่หนังสือส่วนหนึ่งภายในห้องนี้เป็นหนังสือส่วนพระองค์ที่พระโอรสและพระธิดาได้ประทานให้แก่หอสมุดกลางเมื่อ พ.ศ. 2490-2492 นอกจากนี้ยังมีหนังสือหายากที่หอสมุดกลางจัดซื้อและได้รับบริจาค หนังสือส่วนพระองค์ของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เอกสารต้นฉบับตัวเขียน เอกสารส่วนบุคคลของคุณศักดิ์เกษม หุตาคม หรือคุณอิงอร นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงของไทย และราชกิจจานุเบกษาฉบับแรก-ฉบับปีพ.ศ. 2487

ประวัติความเป็นมา

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือหายากของหอสมุดกลางที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่หอสมุดกลางได้สะสมไว้ตั้งแต่แรกเริ่มตั้งห้องสมุดขึ้นมา ในสมัยนั้นหอสมุดกลางได้ซื้อหนังสือจากห้องสมุดส่วนตัวของเจ้านายและท่านผู้ใหญ่ที่สะสมหนังสือ เช่น หนังสือของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงปราจิณกิติบดีและพระยาพจนปรีชา ในบางครั้ง

ก็ได้รับมอบ เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ประทานหนังสือจำนวนหนึ่งแก่หอสมุดกลาง เป็นต้น นอกจากนี้หนังสือที่หอสมุดกลางจัดเก็บรวบรวมในยุคแรก ๆ นั้นส่วนใหญ่ยังได้มาจากห้องสมุดของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีอีกด้วย ต่อมาในช่วงที่ศาสตราจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ ได้รับแต่งตั้งเป็นบรรณารักษ์หอสมุดกลางก็ได้สะสมหนังสืออันมีคุณค่าไว้ในหอสมุดกลางเป็นจำนวนมากและในปัจจุบันก็เป็นหนังสือหายาก เช่น วรรณคดีคลาสสิก ชีวประวัติบุคคลสำคัญ เป็นต้น ซึ่งในสมัยนั้นหนังสือหายากที่มีค่าหรือหนังสือเก่า (Rare books) จะมีการประทับตัว "ก" ที่ปกหลังด้านในเป็นหนังสือที่ห้ามยืมออกนอกหอสมุดกลาง มีการจัดในลักษณะชั้นปิดเก็บไว้ในห้องเก็บหนังสือชั้น 3 ของอาคารหอสมุดกลาง

ในส่วนของหนังสือส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถซึ่งทายาทได้ประทานไว้ 2 ครั้ง คือ ใน พ.ศ. 2490 จำนวน 2,502 เล่ม และ พ.ศ. 2492 จำนวน 2,436 เล่ม ในครั้งแรกนั้นหอสมุดกลางยังไม่มีอาคารหอสมุดจึงต้องนำหนังสือส่วนพระองค์นี้ไปฝากเก็บ ณ ตึกสำนักงานเลขาธิการเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งอาคารหอสมุดกลางเสร็จจึงมีการจัดห้องบนชั้น 2 ของอาคาร ให้ชื่อว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" เป็นที่เก็บหนังสือเหล่านี้ ในห้องมีพระฉายาลักษณ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

*นฤมล รุจิพร อ.บ., M.L.S. บรรณารักษ์งานหนังสือหายาก หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระดับที่ฝาผนัง มีตู้กระจกแสดงสมุดไทยโบราณ นอกจากนี้ภายในห้องมีบัตรรายการไว้สำหรับผู้ใช้ค้นคว้าด้วย หนังสือส่วนพระองค์ทั้งหมดนี้จัดเก็บในตู้กระจกเป็นชั้นปิด ผู้ใช้หนังสือต้องติดต่อขอใช้กับเจ้าหน้าที่ซึ่งจะให้อ่านได้ภายในห้องเท่านั้นไม่อนุญาตให้ขอยืมออกนอกห้องสมุด

ทั้งสอง collection นี้จัดเป็น collection พิเศษของหอสมุดกลางซึ่งเริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งเริ่มการจัดตั้งหอสมุดกลางซึ่งขณะนั้นได้มีการก่อสร้างอาคารหอสมุดกลางขึ้นแล้วติดกับตึกคณะอักษรศาสตร์

ต่อมาเมื่อหอสมุดกลางได้ย้ายอาคารที่ทำการมาที่อาคารมหาธีรราชานุสรณ์ในปี พ.ศ. 2525 ทั้ง collection หนังสือหายากของหอสมุดกลาง และหนังสือส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถได้จัดเก็บไว้ในห้องพิเศษชั้น 2 ปีกขวาห้องหนึ่งซึ่งให้ชื่อว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติแด่พระองค์ท่านเช่นเดิม แต่นอกเหนือจาก collection ทั้งสองแล้วภายในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถยังจัดเก็บ collection พิเศษอื่นๆ อีกได้แก่ เอกสารต้นฉบับตัวเขียนราชกิจจานุเบกษาฉบับแรก ถึง ฉบับ พ.ศ. 2487 จากนั้นหอสมุดกลางได้รับบริจาคหนังสือส่วนพระองค์ของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรอีก ซึ่งหนังสือในส่วนนี้ไม่สามารถจัดเก็บในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถได้ จึงได้จัดเก็บไว้ในห้องนิทรรศการชั้นลอยชั่วคราว และต่อมาในปี พ.ศ. 2530 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ซื้อเอกสารส่วนบุคคลของคุณศักดิ์เกษม หุตาคม หรือคุณอิงอรมอบให้หอสมุดกลางอีก 1 collection ซึ่งจะได้กล่าวถึงแต่ละ collection ดังต่อไปนี้

1. หนังสือหายากของหอสมุดกลาง เดิมเป็นหนังสือเก่าและหนังสือมีค่าที่สะสมไว้ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งหอสมุดกลาง และเริ่มสะสมมากในยุคของศาสตราจารย์สุกิจ นิมมานเหมินท์ ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์หอสมุดกลางและเลขาธิการของมหาวิทยาลัย ในระยะต่อมาที่มีแผนกวิชาบรรณารักษะ-

ศาสตร์และอาจารย์ในแผนกวิชาได้ช่วยงานหอสมุดกลาง ท่านอาจารย์ที่มีบทบาทคัดเลือกรวบรวมหนังสือหายากของหอสมุดกลางก็คือ รองศาสตราจารย์ อัมพร ทีชะระ เมื่อภาควิชาบรรณารักษศาสตร์แยกตัวไปจากหอสมุดกลาง บรรณารักษ์จ่าย-รับในขณะนั้นคือ คุณลักษณะหญิง รัตสาร ก็ได้เป็นผู้ดูแลรวบรวมและคัดเลือกหนังสือหายากเหล่านั้น ต่อมา ทำให้หนังสือหายากของหอสมุดกลางจัดได้ว่าเป็น collection หนังสือที่มีคุณค่าสูงมาก หนังสือใน collection นี้ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ หนังสือหายากของหอสมุดกลางในขณะนี้มีทุกหมวดหมู่ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีขนาดแตกต่างกันตั้งแต่เล็กที่สุดที่ไม่สามารถอ่านด้วยตาเปล่าได้จนถึงเล่มใหญ่ที่ยกขึ้นได้ยาก และในด้านประเภทของหนังสือหายากตามทฤษฎีทางบรรณารักษศาสตร์แล้วจัดได้ว่าหอสมุดกลางมีหนังสือหายากครบแทบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่พิมพ์จำนวนจำกัด พิมพ์ประณีตสวยงามเป็นพิเศษในโอกาสพิเศษ หนังสือฉบับพิมพ์ครั้งแรก หนังสือที่มีความเด่นในแง่เนื้อหาสาระ หรือ เป็นการปลอมแปลงวรรณกรรม แม้แต่อิทธิตติกา หนังสือที่มีประวัติการครอบครองหนังสือที่พิมพ์ในยุคแรกของการพิมพ์ในประเทศไทย หนังสือปกอ่อนในยุคแรก ๆ นอกจากนี้แล้วหนังสือใน collection นี้อาจกล่าวได้ว่ามีความเด่นในด้านเนื้อหาสาระอีกด้วย ได้แก่ หนังสือแบบเรียนตั้งแต่ยุคแบบเรียนหลวงมาจนถึงแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการในอดีต หนังสือพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือกฎหมายและประชุมประกาศพระราชบัญญัติในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ หนังสือหมวดพุทธศาสนามีตั้งแต่ เทศนา ขาดกพระไตรปิฎก มหาชาติเป็นจำนวนมาก ทางด้านประวัติศาสตร์ก็มีชุดประชุมพงศาวดาร เป็นต้น นอกจากนี้จะมีหนังสือเก่าที่มีเนื้อหาสาระที่หาอ่านได้ยากในปัจจุบันแล้ว หนังสือหายากของหอสมุดกลางนี้ยังมีหนังสือใหม่ที่จัดเป็นหนังสือหายากทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นหนังสือที่พิมพ์ในโอกาสพิเศษมีการพิมพ์ประณีต รูปเล่มสวยงาม เนื้อหา

สาระมีคุณค่า ราคาแพง เช่น หนังสือชุดสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี หนังสือชุดพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี หนังสือชุด 700 ปีลายสือไทย ฯลฯ

2. หนังสือกรมพระจันทบุรีนฤนาถ จัดเป็นหนังสือหายากที่มีคุณค่าอันประมาณมิได้ ทั้งเนื้อหาสาระในทุกหมวดหมู่วิชาและรูปเล่มที่มีการเย็บปกประณีตสวยงามทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศหลายภาษา ซึ่งแสดงถึงพระอัจฉริยภาพและความเป็นนักปราชญ์ขององค์เจ้าของหนังสือพระองค์นี้ หนังสือในหมวดหมู่พุทธศาสนานี้ที่จัดว่าน่าสนใจมากเป็นพิเศษ เป็นหนังสือที่เป็นเอกสารต้นฉบับตัวเขียนและต้นฉบับตัวพิมพ์ของพระองค์ท่านซึ่งทรงมีความรู้แตกฉานในภาษาบาลี-ภาษามคธ อีกทั้งยังทรงมีพระวิริยะอุตสาหะในการแปลและทรงอำนวยการคัดลอก และที่ทรงอำนวยการสร้างที่สำคัญยิ่งก็คือ พระไตรปิฎก นอกจากนี้ก็มี จันทกุมารชาดก บัญญาสชาดก เป็นต้น หนังสือเรื่องที่น่าสนใจอื่นๆ ก็ได้แก่ หนังสือภาษาต่างประเทศที่หายาก เช่น ชุด Sacred Books of the East ของ E.Max Muller วรรณคดีคลาสสิกของอังกฤษ และวรรณคดีภาษาสันสกฤตหลายเรื่อง และยังมีชุดพจนานุกรมของหมอสมิธ (Dr.Samuel J.Smith) ที่ชื่อ คัมภีร์สรรพพจนานุกรม หรือ Anglo-Siamese Dictionary พจนานุกรมที่มีค่าหายากที่สำคัญก็ได้แก่ สัพพะจะนะพาสาไท ของสังฆราชปาลเลอกัว (Pallegoix) เป็นต้น

หนังสือส่วนพระองค์เหล่านี้จะมีบรรณสิทธิ์ (Bookplate) เป็นพระนามเดิมคือ "กิตติยากรวรลักษณ" เขียนแล้วขับให้เป็นรูปตะขาบ ด้านบนมีภาษาบาลีว่า "สุวิชาโน ภวํ โหติ"

3. หนังสือส่วนพระองค์ของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เป็นหนังสืออีก collection หนึ่งที่หอสมุดกลางได้รับบริจาคมาจากพระธิดา คือ ม.ร.ว.หญิง สุพิชชา ไสณกุล และ ม.ร.ว.หญิง นิวัตินาร ณ บ่อมเพชร เมื่อวันที่ 7

พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 ซึ่งพร้อมกันนี้หอสมุดกลางได้รับบริจาคตู้โบราณที่ซ่อมแซมให้ดีแล้วสำหรับใส่หนังสือทั้งหมดด้วย และตู้บางส่วนก็เป็นตู้ใหม่ทำเลียนแบบที่มีอยู่โดยท่านเจ้าของได้กรุณาให้ทุนในการสั่งทำใหม่ นอกจากนี้หนังสือทั้งหมดก่อนที่ท่านเจ้าของจะได้มอบให้หอสมุดกลางก็ได้กรุณาส่งไปอบฆ่าแมลงที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติให้ก่อนด้วย ซึ่งเป็นความกรุณาอย่างยิ่งต่อหอสมุดกลาง หนังสือส่วนพระองค์ชุดนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่มีคุณค่ามากเช่นกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือรุ่นใหม่กว่าหนังสือของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หนังสือทั้งหมดจะมีการประทับตรา "ธ" ซึ่งมาจากพระนามเดิมว่า "พระองค์เจ้าธานีนิวัต"

4. หนังสือไทยโบราณซึ่งเป็นต้นฉบับตัวเขียน ได้แก่ สมุดไทย หรือสมุดข่อยทั้งที่เป็นสมุดคำและสมุดขาว และหนังสือลาน จำนวน 251 เล่ม ส่วนใหญ่เป็นหนังสือของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ สมุดไทยมีหลายหมวดหมู่ เช่น วรรณคดีไทย ตำรายา ปุ้มโหร คัมภีร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งจารเป็นภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาขอม

5. เอกสารส่วนบุคคลของคุณศักดิ์เกษม หุตาคม เป็นเอกสารซึ่งทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ไปคัดเลือกและขอซื้อจากทายาทเมื่อปี พ.ศ. 2530 แล้วมอบให้หอสมุดกลางดำเนินการต่อ ซึ่งหอสมุดกลางได้ออบฆ่าแมลงก่อน แล้วจึงศึกษาวิธีการจัดเอกสารส่วนบุคคลจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเพื่อมาดัดแปลงใช้กับเอกสารชุดนี้ เนื่องจากมีความหลากหลายของประเภทเอกสารและรูปแบบของวัสดุซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือพิมพ์และวารสาร บทละครเวที บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ และบทละครวิทยุ ทั้งที่เป็นลายมือผู้ประพันธ์ และต้นฉบับตัวพิมพ์ นอกจากนี้ก็มีรูปภาพโปสเตอร์ และแผ่นปลิวของละครเวทีและภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียงเพลงที่คุณอิงอร แต่ง เป็นต้น เมื่อประเมินค่าเอกสารและคัดเลือกแล้วก็จัดแบ่งประเภทของเอกสาร และจัดวางระบบการจัดเก็บเอกสารและการลงทะเบียนเอกสาร มี

การทำกฤตภาคบทความ เรื่องสั้น คอลัมน์ตอบปัญหา คอลัมน์เบ็ดเตล็ด ฯลฯ จากหนังสือพิมพ์และวารสารแล้วจึงลงทะเบียนเอกสารทั้งหมด จากนั้นจึงจัดเก็บเอกสารลงแฟ้มและกล่อง เขียนรหัสประจำแฟ้มและกล่องตามทะเบียนเอกสาร และบันทึกข้อมูลการลงทะเบียนเอกสารลงในคอมพิวเตอร์

6. ราชกิจจานุเบกษามีตั้งแต่ฉบับแรกของรัชกาลที่ 4 ที่มาพิมพ์ใหม่ในรัชกาลที่ 5 ฉบับในรัชกาลที่ 5 จนถึงฉบับที่พิมพ์ในปี พ.ศ. 2487 ซึ่งทั้งหมดจัดเป็นวารสารมีค่าหายาก เป็นเอกสารปฐมภูมิสำหรับการค้นคว้าวิจัยระดับสูง วารสารชุดนี้จัดได้ว่าหอสมุดกลางพยายามรวบรวมจัดเก็บไว้อย่างดี มีการอนุรักษ์โดยการถ่ายไมโครฟิล์มแล้วในส่วนที่เก่ามาก เช่น ฉบับรัชกาลที่ 5-6

การจัดหาเอกสาร

ตามที่ได้กล่าวถึงประวัติในตอนต้นมาแล้วว่า หนังสือหายากของหอสมุดกลางได้จากหนังสือเก่าที่มีมาตั้งแต่ก่อตั้งหอสมุดกลาง ซึ่งต่อมาก็มีการคัดเลือกหนังสือภายในหอสมุดกลางที่ควรจัดเก็บไว้เป็นพิเศษจากชั้นเปิดด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการย้ายจากอาคารหอสมุดกลางเก่ามายังอาคารมหาวิทยาลัยราชานุสรณ์ หรือเมื่อจะมีการสำรวจหนังสือ เป็นต้น นอกจากนี้หอสมุดกลางยังได้จัดซื้อหนังสือหายากมาโดยตลอด รวมทั้งขอรับบริจาคจากห้องสมุดส่วนตัวของเจ้านาย เช่น หนังสือของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงปาจิณกิติบดี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เป็นต้น ในปัจจุบันหนังสือที่มีการพิมพ์ในโอกาสพิเศษอย่างดีประณีตสวยงาม ราคาแพง มีเนื้อหาที่มีคุณค่าสาระ หอสมุดกลางก็ได้พยายามจัดซื้อและได้รับบริจาคมาโดยตลอด ทำให้เป็นห้องสมุดหนังสือหายากที่ไม่มีวันตาย โดยมีการกำหนดวางแผนนโยบายในการคัดเลือกหนังสือหายากดังต่อไปนี้

1. หนังสือที่พิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2476 (ยกเว้น พ.ศ. 2486)

2. หนังสือที่หาได้ยากในท้องตลาดและวงการหนังสือ ซึ่งมักจะเป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเป็นพิเศษในวาระโอกาสที่สำคัญ มีจำนวนจำกัด ทั้งนี้ต้องมีคุณสมบัติอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น

2.1 มีเนื้อหาสาระที่มีคุณค่าเป็นพิเศษหาอ่านจากหนังสือทั่วไปได้ยาก

2.2 มีการเย็บเล่มดี ประณีต มีปกพิเศษสวยงาม เช่น ปกเดินทอง ปกผ้าไหม เป็นต้น

2.3 มีตัวอักษรและการพิมพ์ที่แปลกหรือสวยงาม

2.4 มีภาพประกอบที่สวยงามหาได้ยากหรือมีค่ามาก

2.5 มีขนาดต่างไปจากหนังสือทั่ว ๆ ไปมาก เช่น ฉบับย่อส่วน

2.6 มีลายมือชื่อบุคคลสำคัญหรือนักเขียนที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะผู้ที่ล่วงลับไปแล้วลงลายมือชื่อมอบหนังสือนั้นให้หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.7 มีบรรณสิทธิ์

3. หนังสือที่ได้รับพระราชทาน ประทานหรือบริจาคจากเจ้านายหรือบุคคลสำคัญ ซึ่งมีคุณสมบัติตามข้อ 1 และ ข้อ 2 เช่น หนังสือของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

4. เป็นหนังสือที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อวงการพิมพ์และวงการภาษาและหนังสือเช่น

4.1 หนังสือประเภทบันเทิงคดีปกอ่อนจากโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญและโรงพิมพ์อื่น ๆ ที่พิมพ์หนังสือปกอ่อนประเภทเดียวกัน

4.2 หนังสือที่พิมพ์ใน พ.ศ. 2486 ซึ่งมีลักษณะตัวสะกดการันต์และสำนวนภาษาต่างไปจากวิวัฒนาการภาษาไทยในปีอื่น ๆ

4.3 หนังสือเก่าฉบับพิมพ์ครั้งแรก ซึ่งพิมพ์จากต้นฉบับโดยหอสมุดแห่งชาติ หอพระสมุดวชิรญาณ ราชบัณฑิตยสถาน และกรมศิลปากร

5. หนังสือต้นฉบับตัวเขียน

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกหนังสือเข้าเก็บเป็นหนังสือหายาก

1. พิจารณาจากคุณสมบัติของหนังสือหายากที่กำหนดไว้ทั้ง 5 ข้อ
2. พิจารณาจากรูปเล่มในกรณีที่มีหลายฉบับ โดยคัดเลือกเล่มที่อยู่ในสภาพที่ดีที่สุด หรือชำรุดน้อยที่สุด เพียง 1-2 ฉบับ
3. พิจารณาจากครั้งที่พิมพ์ โดยเลือกครั้งที่พิมพ์เฉพาะครั้งแรกหรือครั้งที่เก่าที่สุด ยกเว้นในบางกรณีที่มีความสำคัญจะเก็บครั้งที่พิมพ์อื่นๆไว้ด้วย
4. พิจารณาจากเนื้อหาสาระอันมีประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และต่อมหาวิทยาลัย
5. คุณสมบัติอื่นๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบ

นโยบายการจัดหา

1. คัดเลือกจากหนังสือที่มีอยู่แล้วในหอสมุดกลางซึ่งมีคุณสมบัติเป็นหนังสือหายาก
2. คัดเลือกจากหนังสือที่ได้รับบริจาค
3. จัดหาจากแหล่งอื่นๆ โดยการสั่งซื้อ แลกเปลี่ยน หรือถ่ายสำเนา

การให้บริการ

หนังสือหายากของหอสมุดกลางมีการจัดทำบัตรรายการเพื่อให้บริการทั้งที่ในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ และที่ตู้บัตรรายการชั้นที่ ๑ โดยจะประทับตราคำว่า "หนังสือหายาก" หรือ "RARE BOOKS" ไว้ที่มุมบนด้านขวาของบัตร ส่วนหนังสือของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถก็มีบัตรรายการทั้งสองแห่งแต่ประทับตราไว้ที่มุมล่างด้านขวาว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" หรือ "PRINCE KITTIYAKARA COLLECTION" สำหรับบัตรรายการของหนังสือของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรมีเฉพาะในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถเท่านั้น ซึ่งประทับตราที่มุมบนขวาไว้ว่า "กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร" หรือ "PRINCE DHANINIWAT COLLECTION"

นอกจากนี้หอสมุดกลางได้จัดทำฐานข้อมูลหนังสือภาษาไทยของกรมพระจันทบุรีนฤนาถซึ่งมีรายละเอียดทางบรรณานุกรมพร้อมบรรณนิทัศน์เสร็จแล้ว และพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือมีชื่อว่า "บรรณานุกรมหนังสือภาษาไทยส่วนพระองค์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" สำหรับให้บริการ และต่อไปจะได้มีการจัดทำฐานข้อมูลหนังสือหายาก collection อื่นๆ อีกด้วย

เนื่องจากเอกสารที่ให้บริการในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถเป็นเอกสารที่มีค่าและเหมาะสมเฉพาะการค้นคว้าวิจัยในระดับสูงเท่านั้น จึงมีระเบียบการให้บริการเป็นพิเศษโดยสงวนการใช้เอกสารเฉพาะนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาหรือปริญญาโทขึ้นไป หรือนักวิจัยชั้นสูงเท่านั้น ซึ่งจะมีข้อปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถเปิดให้บริการวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.00-16.00 น. (เว้น 12.00-13.00 น.)
2. ผู้ประสงค์ขอใช้บริการให้แจ้งความจำนงค์ต่อบรรณารักษ์ประจำห้องกรมพระจันทฯ และต้องได้รับอนุญาตจากบรรณารักษ์หอสมุดกลาง หรือผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการ
3. ให้ใช้ครั้งละไม่เกิน 3 เล่ม
4. กรอกแบบฟอร์มการขอใช้บริการให้ครบถ้วนถูกต้องและชัดเจน
5. มอบบัตรสมาชิกห้องสมุด หรือบัตรประจำตัวไว้กับบรรณารักษ์ในขณะที่ใช้หนังสือและรับบัตรคืนเมื่อบรรณารักษ์ได้ตรวจสอบสภาพหนังสือแล้ว
6. ให้ใช้ภายในห้องกรมพระจันทฯ เท่านั้น ห้ามนำหนังสือออกโดยมิได้รับอนุญาตจากบรรณารักษ์
7. ให้ใช้เฉพาะดินสอเท่านั้นในการจดบันทึกภายในห้องกรมพระจันทฯ
8. ห้ามคัดลอกและอ้างถึงหนังสือหรือเอกสารภายในห้องกรมพระจันทฯ เพื่อประโยชน์อื่นใดนอกจากเพื่อการศึกษา
9. หอสมุดกลางจะอนุญาตให้ยืมหนังสือ

หายากไปถ่ายเอกสารได้เฉพาะหนังสือที่อยู่ในสภาพดีเท่านั้น ซึ่งบรรณารักษ์จะพิจารณาเป็นรายๆ ไป

ในการให้บริการนี้เมื่อผู้ใช้ได้กรอกรายละเอียดในแบบฟอร์มระเบียบการใช้ครบถ้วนถูกต้องชัดเจน พร้อมทั้งอ่านระเบียบการและมอบบัตรให้บรรณารักษ์แล้ว บรรณารักษ์จะต้องดูความจำเป็นในการขอเข้าใช้บริการ หากเป็นนิสิตปริญญาตรี ถ้าไม่มีความจำเป็นต้องใช้เอกสารในระดับนี้ก็จะแนะนำให้ใช้สิ่งพิมพ์หรือสื่อประเภทอื่นๆ ในหอสมุดกลางให้แทน ถ้าเป็นบุคคลภายนอกจะดูวัตถุประสงค์ในการเข้าใช้บริการว่า เป็นการเข้าเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยหรือไม่ เพราะหากไม่ใช่จะต้องขออนุญาตจากผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการเป็นกรณีๆ ไป จากนั้นจึงตรวจรายการชื่อเรื่อง เลขเรียกหนังสือจากบัตรทะเบียนเพื่อดูว่าหนังสือเล่มนั้นให้บริการได้หรือไม่ หากชำรุดจะได้แจ้งให้ผู้ใช้ไปรับบริการจากไมโครฟิล์มแทน หรือหนังสืออาจกำลังส่งไปถ่ายไมโครฟิล์ม ส่งเย็บปก ซึ่งจะสามารถตรวจสอบที่บัตรทะเบียนประจำห้องได้ ในการใช้ตัวเล่มบรรณารักษ์จะต้องย้ำก่อนเสมอว่า ให้ใช้ดินสอในการจดบันทึกภายในห้องเพื่อป้องกันการขีดเขียนที่ไม่สามารถลบออกได้ซึ่งเป็นการทำลายคุณค่าของหนังสือหายากได้ และนอกจากนี้จะให้บริการได้ครั้งละไม่เกิน 3 เล่ม พร้อมกับสอดสลิปที่ประทับข้อความว่า 'หนังสือหายากโปรดระมัดระวัง' ไว้ในตัวเล่ม เพื่อเตือนผู้ใช้ให้เพิ่มความระมัดระวังในการใช้หนังสือ ส่วนการถ่ายเอกสารนั้นจะอนุญาตเฉพาะเล่มที่มีสภาพดี ไม่ชำรุดหรือกำลังจะชำรุด ซึ่งส่วนใหญ่จะแนะนำให้ผู้ใช้ทำสำเนาจากไมโครฟิล์มแทน เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกสาร

การอนุรักษ์

เนื่องจากหนังสือหายากในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถทั้งหมดมีค่าที่ประมาณมิได้ จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่างๆ หลายวิธี

1. ในการจัดหาคัดเลือกจะพยายามคัดเลือกเล่มที่มีสภาพดีที่สุด
2. ในกรณีที่หนังสือเป็นปกอ่อนชำรุดจะมีการส่งซ่อมเย็บเล่มทำปกใหม่
3. หนังสือเก่าจะต้องทำการอบฆ่าเชื้อและแมลงก่อนนำเข้าห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ
4. มีการทำความสะอาดตู้และชั้นหนังสืออย่างสม่ำเสมอ
5. มีระบบป้องกันอัคคีภัยซึ่งเป็นการพันสารเคมีดับไฟแทนน้ำเมื่อเกิดเพลิงไหม้
6. มีการทำสำเนาโดยการถ่ายไมโครฟิล์มและบางเล่มหากมีเล่มเดียวและมีผู้ใช้มากอาจถ่ายเอกสารเพื่อใช้แทนเล่มจริงซึ่งชำรุด เนื่องจากขณะนี้ยังมีปัญหาค่าทำสำเนาจากไมโครฟิล์มมีราคาแพงและเครื่องทำสำเนาจากไมโครฟิล์มมักชำรุดอยู่เสมอ
7. มีระเบียบการใช้หนังสือเป็นพิเศษเพื่อคัดเลือกผู้มีความจำเป็นจริงๆ ที่จะใช้เอกสาร
8. ป้องกันการทำลายเอกสารโดยการให้ใช้ดินสอในการจดบันทึก มีการสอดสลิป 'หนังสือหายากโปรดระมัดระวัง' และมีการตรวจสอบสภาพตัวเล่มหลังจากผู้ใช้คืนหนังสือแล้ว
9. อนุญาตให้ถ่ายเอกสารเฉพาะตัวเล่มที่มีสภาพดีเท่านั้น
10. การจัดที่นั่งอ่านที่ควบคุมได้ง่าย
11. บรรณารักษ์จะแนะนำสิ่งพิมพ์หรือสื่ออื่นๆ ก่อนเพื่อให้ผู้ใช้ได้ใช้แทนหนังสือหายาก (ในกรณีที่เป็นการศึกษาเบื้องต้นหรือเรื่องพื้นฐานทั่วไป)

สรุป

หนังสือหายากภายในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถเริ่มมีการจัดเก็บครั้งแรก เพราะเป็นหนังสือเก่าที่มีค่า ต่อมา มีการซื้อหนังสือส่วนตัวจากเจ้านายรวมทั้งมีเจ้านายบางพระองค์ได้กรุณาประทานหนังสือส่วนพระองค์มาให้ เช่น หนังสือส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ และหนังสือของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังได้ซื้อเอก-

สารส่วนบุคคลของคุณอิงอรมอบให้หอสมุดกลางด้วย
สำหรับการจัดซื้อหนังสือหายากใหม่และการคัด
เลือกหนังสือที่มีอยู่ในหอสมุดกลางแล้วก็ทำให้เกิด
การขยายตัวของจำนวนหนังสือและความหลาย
หลากของประเภทหนังสือและเนื้อหาสาระซึ่งมีการ
วางนโยบายการคัดเลือกและคุณสมบัติของหนังสือ
หายากที่จะคัดเลือกไว้แล้ว จนอาจกล่าวได้ว่า
หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการมีห้องสมุดหนังสือ
หายากที่มีหนังสือหายากเกือบครบถ้วน มิใช่มีแต่
เพียงหนังสือเก่า และในปัจจุบันผู้ใช้บริการก็สามารถ

ใช้บัตรรายการภายในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถได้
ซึ่งเป็นการสะดวกรวดเร็วในการเข้ารับบริการ อย่าง
ไรก็ตามการขอรับบริการหนังสือและเอกสารภายใน
ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถจะมีกฎระเบียบที่ค่อนข้าง
เคร่งครัด เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกสารอีกวิธีหนึ่ง
นอกเหนือไปจากการถ่ายทำสำเนาในลักษณะวัสดุ
ย่อยส่วนและวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้หนังสือหายากซึ่งมี
ค่ายังมีปริมาณมิได้เหล่านี้อย่างคงดำรงอยู่ในฐานะ
มรดกของชาติสืบไปตราบนานเท่าที่ควรจะเป็น

บรรณานุกรม

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2510. *ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509*. พระนคร : จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย.
- _____. สถาบันวิทยบริการ. 2534. *บรรณานุกรมหนังสือภาษาไทยส่วนพระองค์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม
พระจันทบุรีนฤนาถ*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยบริการ.
- _____. หอสมุดกลาง. 2500. *คู่มือหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2500*. พระนคร : หอสมุดกลาง.
- _____. 2509. *คู่มือหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2509*. พระนคร : หอสมุดกลาง.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาศิลปศาสตร์. 2533. *เอกสารการสอนชุดวิชา 13411 สารนิเทศ
ลักษณะพิเศษ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อัมพร ทีชะระ. 2524. *ห้องสมุดหนังสือหายาก*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์-
ศาสตร์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย